

**Holokausztemlékezet a 21. században -
Az emlékezetpolitika digitális módjai**
Szeged – Budapest, 2022. június 26-27.

Absztraktok

1. Dr. Cornelia Shati-Geissler

Director of the research project "Transports to Extinction"
International Institute for Holocaust Research, Yad Vashem
Reconstruction Deportations. Yad Vashem's Research Project "Transports to Extinction"

The mass deportations of Jewish men, women and children to ghettos and camps during the Holocaust were critical to the Nazi genocidal vision of the 'Final Solution to the Jewish Question'. Historians have estimated that between 1941 and 1944, approximately 3 million Jews from all over Europe were transported to their death, and hundreds of thousands more to various other destinations between 1938 and 1945.

Since 2007, the International Institute for Holocaust Research is conducting a research project on the deportations, titled: "Transports to Extinction". The project tells the story of the deportations of millions of Jews through rigorous historical research that attempts to uncover all available information. These materials include wartime letters, reports, diaries, postwar oral and video testimonies, memoirs, war crimes trial documents, documents created by administering bureaucrats and officials, as well as those recorded by their victims. Once organized and analyzed, these documents present a mosaic through which the research project tries to tell the story of the mass disappearance of millions of victims through deportation.

By means of transport entries from the project's digital database, I want to ask how we can tell the story of the deportations and to commemorate the victims, given the dearth of victim accounts of these transports and the fragmentary nature of the German documentation, especially concerning occupied Poland. The importance of different archival sources for our understanding of the patterns of deportations and their meaning for the deportees, will be addressed, as well as methodological approaches to tackle current challenges in the reconstructing of the transports.

2. Aleksandar Bursać, senior archivist

The Archives of Vojvodina, Novi Sad, Serbia
Deportation of the Jews of Bačka in 1944

Deportation of the Jews of Bačka in 1944 is the Archives of Vojvodina's publication, edited by Aleksandar Bursać, Vladimir Todorović and Petar Đurđev. Serbian edition was published in 2019 in cooperation with the Danubius association (Novi Sad, Serbia), while English edition was published in 2021 in cooperation with the Van-Gelder Center for Holocaust Instruction and Research (Bar-Ilan University, Israel). Besides several introductory texts, the book consists primarily of three parts, titled Introduction, Victims and Documents. Introduction was written by Petar Đurđev, a historian and the director of the Historical Archives of the City of Novi Sad. In this part of the book, the historical context of the deportation is explained and all phases of the deportation are described. Victims were edited by Vladimir Todorović, journalist and the president of the Danubius Association. This part contains a clarification on what is so far done regarding identification of the victims and a list of 5,388 victims. The third part of the book, Documents, was edited by the Archives of Vojvodina

archivist Aleksandar Bursać. This part is based on the archival records held in the Archives of Vojvodina archival fonds F.183, Commission for Investigation of Crimes Committed by the Occupiers and Their Collaborators in Vojvodina. Key information about the history and structure of the fonds are presented, after which 12 files of occupational authorities' documents are concisely described. Finally, 62 survivors' testimonies, collected in 1945, are presented entirely. Wherever it was possible, a testimony is connected with a respective document of the Arolsen Archives (Bad Arolsen, Germany).

3. Bernhard Blank, Obmann des Vereins Arbeitsgruppe Strasshof

Strasshof, Spuren eines Durchgangslagers: verwischt und gesichert zwischen Vergessen, Erinnerung und Gedenken

Mit dem Kriegsende 1945 verschwanden fast alle Dokumente zum Durchgangslager Strasshof, das im Frühjahr 1942 errichtet, als zentraler Verteilungspunkt für zehntausende Zwangsarbeitskräfte aus dem vom Deutschen Reich besetzten Europa diente. Ebenso wurde die Geschichte der Zwangsarbeit in Österreich als nicht erinnerungswürdig eingestuft. Die wichtigsten erhaltenen Quellen zur Funktion des Lagers sind die Publikationen des leitenden Arztes des Landesarbeitsamt Wien-Niederdonau. Für ihn war es ein Präsentationsobjekt, nach den modernsten Standards der hygienischen Wissenschaft errichtet und geführt.

Die historische Forschung interessierte sich bis jetzt kaum für Durchgangslager. Bis zur Anerkennung als Opfer des Nationalsozialismus am Ende des 20. Jahrhunderts waren auch Zwangsarbeitskräfte eine weitgehend unbekannt Gruppe. Eine Erinnerungskultur etablierte sich unter ihnen kaum. Sie blieben in ihrer Heimat marginalisiert, in Osteuropa oft politischer Verfolgung ausgesetzt. Einzig Erinnerungen der ungarisch-jüdischen Deportierten des Sommer 1944 sind in großem Umfang vorhanden. Doch erst durch die Digitalisierung der letzten 15 Jahre gerade im audiovisuellen Bereich wurden die Lagererfahrungen dieser Gruppe in Österreich verfügbar. Durch sie erschließt sich erst die Lebenswelt, der in Strasshof internierten.

Vor Ort war lange Zeit einzig eine Massengrabanlage am örtlichen Friedhof als sichtbares Zeichen vorhanden. Seit 1943 hatte das Krankenrevier des Lagers auch als Sterbelager gedient, in dem mehrere hundert Menschen ums Leben kamen. Nach dem Wunsch der Besatzungsmacht erfolgte die Errichtung einer Anlage, die der sowjetischen Opfer gedenken sollte. Mit der Setzung eines Gedenksteins im Jahr 1988 rückte die Gemeinde Strasshof erstmals die Opfer des Lagers in den Blickpunkt. Im Jahr 2009 bildete sich aus einer privaten Initiative die Arbeitsgruppe Strasshof, die mit der Suche nach den Spuren des Lagers begann und ein Erinnerungsmal im Gedenken an die Opfer des Durchgangslagers errichtete, wo nun regelmäßig Gedenkveranstaltungen mit ungarischer Beteiligung stattfinden.

4. Dr. Dóra Pataricza, Dr. Mercédesz Czibalmos

A digital memorial wall created against antisemitism
Szeged Jewish Community, Hungary

In June 1944, five Jewish leaders were sitting in a shed in the brick factory of Szeged (Hungary) and, by German command, made various lists of their fellow ca. 8000 Jews. Without knowing the purpose of the lists, they decided who ought to get a chance of survival. After the war, the lists created by them got lost. Ca. 5000 Jews were sent to Strasshof near Vienna, where most of them survived, while others were sent to Auschwitz and killed. In a research project in 2020-22, an international research team led by the authors of the current paper tries to reconstruct these lists. The research is based on archival material and testimonies, complemented by state-of-the-art data science. The result of the study is a digital memorial wall with the reconstructed names of the victims. The proposed paper presents how the online memorial is a powerful tool to fight Holocaust distortion and antisemitism. The paper will

offer innovative solutions for methodological issues, such as the identification of victims and merging data from various sources and describe how to use and, if needed, substitute missing primary documents when reconstructing the history of the Holocaust. We will talk about the issues and difficulties we face during our research. The project can serve as a pilot project for creating similar digital memorials, and it serves as a powerful educational tool for teaching about the Holocaust, reexamining the historical revisionism and Holocaust distortion.

5. Szabó Alexandra M.

Kutató, ELTE TÁTK, RC2S2 Digital Lens, Budapest

PhD hallgató, Brandeis Egyetem, Waltham Massachusetts, USA

A DEGOB és a Digital Lens

Előadásomban az ELTE TÁTK, RC2S2 kutatócsoporton belül működő Revisiting Early Testimonies of Hungarian Jewish Holocaust Survivors through a Digital Lens, röviden a Digital Lens projektünk munkáját mutatom be. Fő célkitűzésünk az 1945-ben alakult DEGOB (Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság) által a náci fogolytáborokat megjárt túlélőkkel készített jegyzőkönyveinek kvantitatív „automatizált” és kvalitatív elemzése. A DEGOB pontosabb történeti megismerése mellett, szövegelemzéseinkkel célunk feltárni a zsidó túlélők által használt nyelv legfontosabb jellemzőit, az üldöztetés és a túlélés topográfiáját, illetve a tipikusan női és férfi tapasztalatokat. Ezeknek eléréséhez a kutatócsoport interdiszciplináris történelmi és társadalomtörténeti kutatásoknak veszi alá magát, és prezentációmban bemutatom azokat a digitális módszertanokat, amelyek alapján elemzéseinket végezzük, illetve az eddig elért eredményeket. Kutatási kérdéseink a holokauszt nyelviségéhez, az üldöztetés topográfiájához és a férfiak és nők eltérő tapasztalataihoz kapcsolódnak. A holokauszt nyelviségével kapcsolatos kutatási irányunk fő kérdése, hogy melyek a zsidó holokauszt túlélők jegyzőkönyvekben használt nyelvezetének főbb jellemzői? Hogyan beszélnek a túlélők közvetlenül az átélt borzalmak után a történekről? Vannak-e eltérések különböző túlélő csoportok között? Hogyan viszonyul a túlélők által használt nyelv a korra jellemző közbeszédhez, például a korabeli sajtó nyelvezetéhez?

Kutatási érdeklődésünk másik iránya az üldöztetés és a túlélés topográfiájával foglalkozik. Honnan deportálták a túlélőket? Milyen helyeken voltak a holokauszt során? Mi jellemezte a felszabadulás utáni időszakot? Milyen útvonalon és miként érkeztek vissza Magyarországra? Kutatócsoportunk a nemek szerinti tapasztalatokra is külön fókuszál. Melyek voltak az eltérő és a hasonló női és férfi tapasztalatok? Máshogyan vallanak-e szenvedéseikről a férfiak és a nők? Milyen különbségek következnek a nők és férfiak eltérő topográfiai tapasztalataiból?

6. Dr. Klacsmann Borbála

Holokauszt történetek: oktatás, ismeretterjesztés, emlékezés

Napjainkban a digitális átalakulás, az internet nyújtotta lehetőségek és a közösségi média platformok szolgáltatásai gyökeresen megváltoztatták a tudományos életet is. A kutatók számára jóval egyszerűbbé vált elérni a nagyközönséget, ismeretterjesztő tartalmakat készíteni és azokat közzétenni. Ezt a potenciált aknáztam ki a Holokauszt történetek című Facebook oldal létrehozásával. Az oldal saját kutatásaimon alapuló hosszabb-rövidebb történeteket tartalmaz, amelyek a magyar holokauszt egy-egy aspektusát, egy-egy ember vagy család történetét mutatják be.

Négy, egymástól elválaszthatatlan célom volt az oldal létrehozásával: 1. ismeretterjesztés – a Facebook az ismeretek könnyed, gyors, „fogyasztóbarát” terjesztését teszi lehetővé, már néhány megosztással is ezekhez jutnak el az ott létrehozott tartalmak; 2. megemlékezés – mivel kutatásom során igyekeztem feltárni a kisebb Pest megyei zsidó közösségek történetét, így a történetek elsősorban azokról a „kisemberekről” szólnak, akik a politikatörténeti narratívákból általában kimaradnak, nincsenek nevesítve, esetleg egyik nagy holokauszt múzeum adatbázisában sem szerepelnek; 3. oktatás

– az oldal nem titkolt célja a magyar holokauszt köztudatban élő képének módosítása, pontosítása, azzal kapcsolatos történelmi tudás terjesztése; 4. kommunikáció – az oldalon keresztül igyekszem kapcsolódni túlélőkhöz és leszármazottaikhoz, akik gyakran osztják meg velem (és más olvasókkal) a saját történeteiket.

Az elmúlt két év során a Holokauszt-történetek mintegy 1800 követőjével a magyar holokauszt megemlékezés egyik fontos platformjává vált. Előadásomban bemutatom az oldal koncepcióját, valamint foglalkozom a benne rejlő lehetőségekkel, az időközben felmerült problémákkal, az elért eredményekkel és a jövőbeli tervekkel.